

STARO ZA NOVO¹

Kratki znanstveni prispevek | 1.03
Datum prejema: 25. 9. 2017

Izveček: Prispevek oriše in kritično naslovi obravnavo stvari, ki jo najdemo (pri nekaterih) avtorjih, povezanih s t. i. ontološkim obratom. Namen članka je pokazati, da se obravnava, ki je predmet tega besedila, z združevanjem različnih pojmov – stvar, človek, pomen, mišljeno, zaznano – v »mešančke« zapleta v dvoumnosti in teži k vnovičnemu začaranju sveta.

Ključne besede: stvar, ontološki obrat, kritika

Abstract: The article outlines and critically addresses the treatment of things, found (in some) accounts related to the so-called ontological turn. The purpose of the article is to show that the treatment, which is the subject of this text, by fusing different notions (thing, person, meaning, thought, perceived) into the so-called "mongrels", becomes entangled in ambiguities and strives toward the re-enchantment of the world.

Key Words: thing, ontological turn, critique

Konec leta 2015 se je v Novi Gorici odvil 16. Mednarodni festival medijskih umetnosti Pixxelpoint. Posvečen je bil »predmetu« oziroma »stvari«; na ogled so (se?) postavili(-e) stvari, nesistematizirane (primerjaj Harvey in Knox 2014: 1–2), tako rekoč nametane na kup – očala, računalniška grafična kartica, lončnica, hlebec, deska za *surfanje*, spletni program, balon, posmrtna maska, hlod ... Ob tej priložnosti je »para-kurator« festivala zapisal, da:

[s]tvari niso podrejene ljudem, umetnikom, niso zgolj njihovo izrazno sredstvo ali orodje, temveč postanejo, kadar jih razumemo onkraj te njihove bazične funkcije, [...] v *neantropocentričnem razumevanju* sveta in umetnosti *povsem samostojne*. Da delovanje ni privilegij človeka, nakazujejo tudi predmetno usmerjena ontologija, novi materializem in spekulativni materializem [...]. (Štromajer 2015: b. n. s.; podčrtal B. B.)

Predmeti »bivajo samostojno, neodvisno od človeka, celo več, neodvisno od človeštva, in [...] so verjetno najbolj popolni takrat, kadar niso v interakciji z ljudmi« (Štromajer 2015: b. n. s.). Obiskovalcem festivala so organizatorji povedali, da vstopajo »v avtonomni svet stvari«, in jim naročili, naj zato opustijo vsakršno upanje (Štromajer 2015: b. n. s.).

Navedene trditve »para-kuratorja« kažejo na kantovsko dvoumnost, ki jo je v kritiki novega materializma (glej npr. Dolphijn in van der Tuin 2012) – predvsem Jane Bennett (2010) in Bruna Latourja (1993) – izpostavil Slavoj Žižek

(2014: 9) in ki jo je mogoče zaslediti tudi v antropoloških razpravah o »predmetih« in »stvareh«.² Ali so, ko govorimo o »stvari«, zmožnost delovanja [*agency*], pa tudi nekoliko redkeje mobilizirane »emancipatorne« kategorije, kot so npr. pomen, mišljenje, zavedanje, glas, zgodovina, vitalnost, življenje itn., »zgolj« posledica našega antropomorfnega pogleda oziroma razumevanja ali pa so, nasprotno, dejanska lastnost »stvari same«?³ Ali govorimo o »epistemološki« ali »ontološki« zmožnosti delovanja stvari? Omenjeni dvoumnosti bomo sledili prek spisov britanskega antropologa Martina Holbraada (2007, 2011, 2014; Holbraad in Pedersen 2017: 199–241), toda bolj kot sama dvoumnost nas bo zanimala usmeritev obravnave stvari v ontološki antropologiji, ki izhaja iz zbornika *Misliti skozi stvari* (Henare, Holbraad in Wastell 2007b) in ki jo začrta (in kaže) Holbraad.

Cilj ontološko-antropoloških »stvarnih prizadevanj« in končna točka iskanja »glasu« (2011) oziroma »zmožnosti vznemirjanja« (2014; Holbraad in Pedersen 2017: 199–241) stvari je za Holbraada (hipotetična) disciplina, imenovana pragmatologija.⁴ S pragmatologijo si lahko obetamo

1 Besedilo je nastalo v okviru raziskovalnega projekta *Sensotra – Čutne transformacije in transgeneracijski okoljski odnosi v Evropi med letoma 1950 in 2010* (ERC-2015-AdG 694893), ki ga financira program za raziskave in inovacije Horizont 2020 Evropskega raziskovalnega sveta (ERC).

* Blaž Bajič, dr. etnologije, kulturne in socialne antropologije, Univerza Vzhodne Finske, Filozofska fakulteta, Šola za humanistiko, Yliopistokatu 2, FI-80101 Joensuu, Finska; blaz.bajic@uef.fi.

2 Martin Holbraad in Morten Axel Pedersen (2017: 199–200) kot najpomembnejši doprinos antropologov k zgoraj omenjenim (filozofskim) usmeritvam omenjata zbornik *Misliti skozi stvari* (Henare, Holbraad in Wastell 2007b).

3 Vprašanje je, koliko je v tu obravnavanih razpravah razlika med zgoraj navedenima pojmomoma (in še kakšnim, npr. pojmomoma »objekt« in »artefakt«) sploh pomembna. Avtorji, ki jih povezujemo z zbornikom *Misliti skozi stvari* (Henare, Holbraad in Wastell 2007b), navedene pojme namreč uporabljajo nedosledno in kot sopomenke. Sam bom, ker je njegovo pomensko polje najširše in najsplošnejše, uporabljal izraz »stvar«. Bržčas ni treba posebej poudarjati, da omenjena nedoslednost povzroča precej nejasnosti in težav pri interpretaciji.

4 Pragmatologija bi, poudarja Holbraad, v svojem na stvar osredinjenem početju (kot epistemološko enakovredne?) kombinirala antro-

disciplino, »v kateri bi materialne lastnosti stvari predstavljale osnovo konceptualnega eksperimentiranja, ki *ga ne bi posredovalo ali oviralo prav nobeno človeško početje*« (Holbraad 2014: 235; Holbraad in Pedersen 2017: 240; podčrtal B. B.). Ob povedanem je treba nemudoma dodati, da moramo »koncept« razumeti kot sopomenko za »ontološko predpostavko« (Holbraad in Pedersen 2017: 14).

Ena od ključnih težav je po Holbraadu v tem, da je antropologija zaradi narave njenega zanimanja stvari vsekozi postavljala v zvezo z ljudmi in njihovimi praksami; glavni potezi pristopov k delovanju stvari, ki jih Holbraad imenuje humanistični, sta teza, da je delovanje stvari »podaljšek« delovanja ljudi, in teza, da obstaja razloček med stvarmi in ljudmi (Holbraad in Pedersen 2017: 201–202). »Humanisti«, med katere prišteva avtorje, kot so Arjun Appadurai (2013 [1984]), Daniel Miller (2005) in Alfred Gell (1998), za Holbraada ostajajo vse preblizu »zaslužnjujočim epistemološkim in ontološkim sponam 'humanizma', 'logocentrizma' in drugih modernističnih imaginarijev« (Holbraad 2014: 228).⁵

Prav razloček med ljudmi in stvarmi je, poleg razločka med kulturo in naravo, kulturo in materialnostjo, svetom (»empiričnim bogastvom«) in reprezentacijami (»abstrakcijami«), duhovnim in materialnim, konceptualnim in stvarnim (Holbraad in Pedersen 2017: 200), za Holbraada eden od temeljev problema; če ga ohranjamo, je bržčas nezizbežno, da bomo predmete spet postavili v odvisnost od ljudi in spregledali njihove »spretnosti«. Povedano drugače, spregledali bomo npr. živost ter konceptualne ponudke⁶

pologijo in arheologijo s teoretsko fiziko (ki bi jo, pravi Holbraad, predhodno morali očistiti potrebe po razlagi!), pa tudi s kemijo, biologijo in inženirstvom, raziskavami znanosti in tehnologije ter z različnimi vejami umetnosti. Po arheologu Chrisu Witmoru, pri katerem si Holbraad sposoja zamisel o pragmatologiji, si pragmatologija »prizadeva razodeti begajočo raznolikost stvari v vsem njihovem empiričnem bogastvu. Vprašanje, kakšno vlogo igra posamezna entiteta, pušča odprto s tem, ko vse postavlja na isto osnovo« (Witmore 2012: 32). S prvo postavko naj bi se zoperstavili abstraktni izolaciji izbrane stvari in umetnemu umišljanju nedejanskih povezav, z drugo, tesno povezano postavko o »ploski ontologiji« (Witmore 2012: 32, op. 27) pa naj bi nehali povezovati stvari z »domnevno transcendentnimi področji kulture, družbe, subjektivnosti ali pomena« (Witmore 2012: 26). Naj na tem mestu zgolj opozorim, da je »empirično bogastvo« onkraj kulture, družbe, subjektivnosti in pomena, ki ga Witmore slika kot dano, »nevtralno podlago«, vnačajšnji učinek »abstrakcije«, zato ne more biti »nevtralna podlaga«; gre za proizvedeno »bogastvo« (velja seveda tudi obratno!).

5 O Gellovi trditvi o zmožnosti delovanja umetniških predmetov Holbraad npr. pravi, da s tem, ko Gell vzpostavi razloček med primarno (neposredno) in sekundarno (posredno) zmožnostjo delovanja, pri čemer prvo prihrani za ljudi, drugo pa za stvari, ne le ne prizna stvarjem *dejanske*, njim lastne zmožnosti delovanja, temveč tudi reproducira arbitrarno, modernistično (ontološko) razlikovanje med ljudmi in stvarmi (primerjaj Leach 2007).

6 Pojem »ponudek« [*affordance*] (prevod po Baskar 2016) se je v antropologiji uveljavil predvsem po Ingoldovi zaslugi (Ingold 2000). »Ponudek« je sicer pogruntavščina psihologa Jamesa Gibsona, ki je z izrazom poimenoval možnosti, ki nam jih vse, kar nas obdaja –

posmrtno maske in spletne aplikacije (o živosti novih medijev glej npr. Kember in Zylinska 2012). Da bi »stvari same« imele prosto pot in da bi jih lahko naposled le »jemali resno«, je treba uveljaviti »ontološko«, posthumanistično (kot jo imenuje Holbraad) različico zmožnosti delovanja stvari, ki, jasno, zahteva sočasno zavrnitev »modernističnih imaginarijev«; to je (bilo) sredstvo za doseg cilja, ki so si ga zadali (nekateri) privrženci t. i. ontološkega obrata v antropologiji z ozirom na tisto, kar se navadno imenuje »materialna kultura« (Holbraad in Pedersen 2017: 200).

Med prvimi, ki so trdili, da je treba stvari in, preprosto rečeno, prepričanja navadnih ljudi »jemati resno«,⁷ je bil že omenjeni Bruno Latour (1993). V nasprotju z modernim družboslovjem, ki, tako Latour (1993: 52–51), navadne ljudi obsoja zaradi napačnega verovanja, da lastnosti stvari – vrednost denarja, moč bogov, lepota umetniških del in privlačnost mode⁸ – izhajajo iz njihove notranje narave, stvari pa zvede na »mrtvo« površino za projekcijo družbenih predstav, je naloga amodernega raziskovanja, kot si ga zamisli Latour, da pri(po)zna obstoj neskončno gostih, na en mah naravnih, diskurzivnih in družbenih akterjev-mrež. S takšnim pojmovanjem smo soočeni z enovitim svetom, kjer moramo potegniti vezaj, če ne kar enačaj, med kulturo in naravo, besedami in rečmi, ljudmi in stvarmi.

Da bi naredili naslednji korak in predmete osvobodili ne le kot »podaljške« človeške zmožnosti delovanja, temveč kot samostojne akterje – in naposled slišali njihov glas – moramo, poudarja Holbraad, opustiti razlikovanje med stvarmi in ljudmi ter stvarmi in pomeni. Dvoumnost oziroma protislovnost se v tovrstnem stališču pojavi ne le s tem, da so v procesu emancipacije domnevno dejavnih stvari te pasivne (same ne naredijo emancipacijske poteze, s katero sploh postanejo opazne kot akterji, naredimo jo mi; zgolj s spremembo gledišča so stvari lahko postale dejavne oziroma se nam kot take kažejo), temveč tudi s tem, ko Holbraad zavrača zavezanost te (po njegovih lastnih besedah) ontološke teze vsakršni določeni ontologiji, čeprav priznava, da posthumanistični pristopi zahtevajo prav to (po eni

stvari, tvarine, površine, oblike, reliefi itn. – ponuja za čutno-zaznavno in telesno dejavnost (prosto po Ingold 2000).

7 Izraz »jemati resno« se v navedenem Latourjevem delu sicer pojavi tu in tam – pravi, recimo, da moramo »jemati resno« znanost in množico posrednikov, ki jih kopernikanski obrat zanika – a pogosteje ga slišimo iz ust »ontoloških antropologov«. Dolgo časa je ostajal neopredeljen, njegova moč je bila predvsem moralna (Candea 2011: 146). Po definiciji Eduarda Viveirosa de Castra (2011; glej tudi Candea 2011) je srž »jemanja resno« v tem, da se vzdržimo sprejemanja in zavračanja domačijskih svetov, strinjanja in nestrinjanja z njimi, njihovega presojanja vzdolž osi pravičnega in napačnega, temveč te svetove ohranjamo kot možnosti z namenom ontološke samodoločitve ljudi oziroma v tem primeru ontološke samodoločitve stvari – da torej ljudje oziroma stvari sami določajo pogoje, pod katerimi naj jih obravnavamo.

8 S tem, ko izpostavi zgoraj navedene stvari in njihove lastnosti, Latour zavrača delo Marxa (denar), Durkheima (bogovi) in Bourdieuja (umetnost, moda).

strani naj bi stvar sama proizvajala svoj lasten koncept in naj bi jo zaznamovalo najbolj »stvarno«, in sicer tvarine, po drugi strani pa naj bi bila stvar zgolj hevrističen pripomoček) (Holbraad 2014: 230; Holbraad in Pedersen 2017: 205, 209; glej tudi 2017: 30–68).⁹

V luči pozivov Tima Ingolda (2011: 19–32; glej tudi 2013) po pripoznanju tvarin kot temeljnega gradnika vsega, kar je, oziroma vsega, kar postaja, kot *sine qua non* stvari, kakorkoli se že definirajo, Holbraad ugotavlja, da je retorika v zborniku *Misliti skozi stvari* – podnaslov se namreč glasi *Etnografsko teoretiziranje artefaktov* in ne, recimo, *Stvarno teoretiziranje stvari* – zameglila zmožnost mišljenja skozi stvari same. Vtis, da so »misleci« ostali »preblizu« ljudem (»stvar je tisto, kar ljudje definirajo kot stvar«) in »predaleč« od stvari, je, poudarja obravnavani avtor, tako zgolj to – vtis. S preobrnitvijo formule »koncept=stvar«, ki so jo predstavili pisci odmevnega uvoda (Henare, Holbraad in Wastell 2007a), v formulo »stvar=koncept« naj bi v »mišljenju skozi stvari (ob pomoči domačinov)« implicitna zmožnost »mišljenja skozi stvari (same)« postala eksplicitna. Povedano drugače, že metodologija oziroma teorija, predstavljena v omenjenem zborniku, naj bi ob manjši rekaliibraciji terminologije omogočila, da se vprašamo po konceptualnih ponudkih stvari samih in tako upoštevamo njihovo avtonomno zmožnost delovanja:

Tvarine, ki naredijo konceptualno razliko, niso več tiste, o katerih ljudje (staroselci, informatorji in kdo ve, kdo še vse) govorijo in v bližini katerih počno stvari, temveč tiste, ki jih mi kot analitiki slišimo, vidimo, okusimo in primemo na stvari, kot jo (analitiki, ki se ukvarjamo s stvarmi) najdemo ali kot se nam jo predstavi. (Holbraad 2014: 231)

⁹ Kot primer ontologije, ki ji omenjeno stališče ni zavezano, navaja kar Latourjevo »objekt-diskurz-narava-družbo« (Latour 1993: 144; glej tudi Henare, Holbraad in Wastell 2007a: 6). Čeprav Holbraad in Pedersen menita (2017: 212; Pedersen 2012), da lahko (ontološko) tezo o ne-razliki med stvarmi in ljudmi oziroma stvarmi in koncepti izrgata vsakršni ontologiji in stvar, kot vedno znova poudarjata, razumeta docela hevristično, je mogoče trditi, da pravkar omenjena teza predpostavlja/implicira določeno »meta-ontologijo« (Heywood 2012). Tudi če postavlja (negativno) definicijo, po kateri med stvarmi in ljudmi ni razlike, postavlja definicijo stvari in ljudi (oziroma »stvari=ljudi«) – definicija pa je tista, ki po Holbraadu vzpostavlja ontološko razsežnost (»[...] kubanski vedeževalci ne 'verjamejo', da je prašek oblika moči, temveč ga kot takega definirajo« (Holbraad 2014: 233)).

Na osnovi teze o ne-razliki med stvarmi in ljudmi ter stvarmi in pomeni naj bi naposled stvarem lahko prisluhnilo ne glede na vsakokratni kontekst raziskovanja, saj stvar ni (več) tisto, kar smo poprej, ujeti v spono modernističnih imaginarijev, mislili, da je. »Stvar« postane docela hevrističen izraz, ki se napolni z vsakokratno etnografsko definicijo »stvari« in omogoča, da sledimo metafiziki (oziroma, nemara bolje, metafizikam), ki jo (jih) narekuje »stvar« (Holbraad 2014: 230). Tako kot pri »resnemu jemanju« stvari same gre za stališče, ki je nevarno blizu temeljnemu stališču predkantovske metafizike, in sicer, da mora spoznanje slediti »stvari«, da je pomen inherenten stvari itn., kar pa hitro pelje v blodenje v najrazličnejše smeri.

V luči opredelitve stvari, po kateri stvar sama nudi/ima konceptualne ponudke, in analitika, ki do »stvarno=konceptualnega« dostopa prek čutno-zaznavnega, velja poudariti naslednje: da lahko stvar (po)nudi koncept, mora stvar že vsebovati in/ali ustvarjati (proto-)koncepte, preden lahko analitik deluje v skladu s ponujenimi (proto-)koncepti. Če se spomnimo na opredelitev filozofije, ki sta jo podala Gilles Deleuze in Felix Guattari (1999: 10–11), tandem, čigar delo si sodobni »misleci skozi stvari« pogosto postavljajo za izhodišče, lahko rečemo, da stvar filozofira; postanejo same svoj »stvar-teoretik« (Holbraad in Pedersen 2017: 200, 237). Pri tem Holbraad in Pedersen nemudoma poudarita, da po njunem mnenju stvar ne misli sama in da ju v nasprotju z zgoraj navedenimi posthumanističnimi usmeritvami »filozofiranje stvari« zanima le v kontekstu »lokalnih« ekonomij vednosti.¹⁰

Težava, ob katero trči antropolog, ki išče »glas stvari«, je – kot v primeru praška, ki ga kubanski vedeževalci kulta Ifá definirajo kot moč, priznava Holbraad (2014: 335–336) – da prašek sam ni povedal nič; da je prašek moč, so trdili vedeževalci. Tudi talismani *ongon*, o katerih je pisal Pedersen (npr. 2007), so misel (in nosilci konceptualnih ponudkov) le v luči specifičnih šamanističnih in (ontološko) antropoloških prizadevanj (Holbraad in Pedersen 2017: 237–239). S stališča iskanja zmožnosti delovanja stvari same je težava, kot že rečeno, v antropološkem zanimanju – ljudeh in njihovih praksah; zmožnost delovanja stvari se še vedno posreduje s človeškim početjem, zato vprašanje in obet raziskovanja samostojnega delovanja stvari ostajata. Povedano drugače, prehod od »epistemološke« k »ontološki« emancipaciji stvari še vedno buri domišljijo.

A prav dejstvo, da je bilo za »sledenje« stvarem najprej treba uporabiti (konvencionalno rečeno) antropomorfizme etnografskega Drugega in da potrebujemo novo disciplino, spet kaže na uvodoma izpostavljeno dvoumnost. Pragma-

¹⁰ Analitik po Holbraadu do »stvarno=konceptualnega« dostopa s čutili in telesom, ne pa tudi umom. Zato se je nemara treba vprašati tudi po pojmovanju mišljenja, ki sicer v neizdelani obliki deluje v obravnavanih besedilih – je to sploh mišljenje, kot ga navadno pojmuje, torej dejavnost, ki se v najosnovnejšem smislu vzdržuje z (v simbolnem utemeljenim) odmikom od neposredne, fizične resničnosti? Holbraad vpelje pojem »intenzionalnega verizonta« (2014: 231–232); z njim opisuje konceptualiziranje (čeprav naj bi šlo za eksperimentiranje z ontološkimi predpostavkami, se glede na sklenjen kozmološki kontekst kulta Ifá, iz katerega Holbraad črpa »koncept« (primerjaj Henare, Holbraad in Wastell 2007a: 1), ni mogoče znebiti vtisa, da bi bilo bolje govoriti o smislu/pomenu!), kot bi bilo to videti, ko bi odpravili razlikovanje med konkretnim in abstraktnim; konceptualiziranje, ki v čutnih intenzivnostih »seva« neposredno iz stvari in ni stvar uma, temveč čutno-zaznavnega in afektivnega. Intenzionalni verizont leži, kot pravi Holbraad, pravokotno na husserlovski intencionalni horizont (nabor potencialnih izkušenj, ki jih pogojuje neka začetna dejanska izkušnja in ki jih družijo skupna identiteta; Husserl 1975: 88), kar namiguje, da hipno »sevanje« čutno-zaznavnega in afektivnega predhaja analitika – ta se lahko, če sploh, v »sevanju« šele vzpostavi oziroma ga vzpostavi »sevanje«.

tologija kot disciplina, delovanje katere naj – če ponovim zgoraj izpostavljeno trditev – »ne bi posredovalo ali oviralo prav nobeno človeško početje« (Holbraad 2014: 235; Holbraad in Pedersen 2017: 240), obljudlja spoznavanje stvari brez subjekta spoznavanja. Poskus, da bi zaobšli subjektivno, se pravi družbeno-zgodovinski »svet«, in se neposred(ova)no ukvarjali s stvarmi, bi bržčas tudi sam (skrivoma) temeljil v nekem »svetu« in ne bi privedel do ukvarjanja s stvarmi samimi, temveč z našimi lastnimi sanjarjami. Z odpravo razlikovanja med ljudmi in stvarmi ter drugih modernih razločkov in ob napačnem prepričanju, da se ukvarjamo s stvarmi samimi, bi naredili zgolj velik korak k vnovičnemu začaranju sveta; tako kot novomaterialisti (glej Žižek 2014: 12) bi se vrnili v predmoderno naivnost, osuplost (*sensu* Ingold; glej Bajič 2016) nad svetom, v katerem magične sile bivajo v samih tvarinah. In če »ne vzamemo resno« (Candea 2011) trditve, da je usmeritev k pragmatologiji prisotna v ontološko-antropoloških obravnavah stvari od samega začetka, potem imamo (še en) razlog, da podvomimo o analitičnih zmožnostih tovrstnega pristopa.

Literatura

- APPADURAI, Arjun: Commodities and Politics of Value. V: Arjun Appadurai, *The Future as a Cultural Fact: Essays on the Global Condition*. London in New York: Verso, 2013, 9–60.
- BAJIČ, Blaž: Gospoda Timothyja Ingolda prevrat znanosti. *Glasnik SED* 56 (3–4), 2016, 17–30.
- BASKAR, Bojan: Njogoš na Jadranu: Kaj imata črnogorski nacionalni pesnik in njegovo »gorsko zatočišče« opraviti z Mediteranom? *Glasnik SED* 56 (1–2), 2016, 14–26.
- BENNETT, Jane: *Vibrant Matter: A Political Ecology of Things*. Durham: Duke University Press, 2010.
- CANDEA, Matei: Endo/Exo. *Common Knowledge* 17 (1), 2011, 146–150.
- DELEUZE, Gilles in Felix Guattari: *Kaj je filozofija?* Ljubljana: Študentska založba, 1999.
- DOLPHIJN, Rick in Iris van der Tuin (ur.): *New Materialism: Interviews & Cartographies*. Ann Arbor: Open Humanities Press, 2012.
- GELL, Alfred: *Art and Agency: An Anthropological Theory*. Oxford: Clarendon, 1998.
- HARVEY, Penny in Hannah Knox: Objects and Materials: An Introduction. V: Penny Harvey, Eleanor Conlin Casella, Gillian Evans, Hannah Knox, Christine McLean, Elizabeth B. Silva, Nicholas Thoburn in Kath Woodward (ur.), *Objects and Materials: A Routledge Companion*. London: Routledge, 2014, 1–17.
- HENRE, Amiria, Martin Holbraad in Sari Wastell: Introduction. V: Amiria Henare, Martin Holbraad in Sari Wastell (ur.), *Thinking through Things: Theorising Artefacts Ethnographically*. London: Routledge, 2007a, 1–31.
- HENRE, Amiria, Martin Holbraad in Sari Wastell (ur.): *Thinking through Things: Theorising Artefacts Ethnographically*. London: Routledge, 2007b.
- HEYWOOD, Paolo: Anthropology and What there is: Reflections on “Ontology”. *Cambridge Anthropology* 30 (1), 2012, 143–151.
- HOLBRAAD, Martin: The Power of Powder: Multiplicity and Motion in the Divinatory Cosmology of Cuban Ifá (or *mana*, again). V: Amiria Henare, Martin Holbraad in Sari Wastell (ur.), *Thinking through Things: Theorising Artefacts Ethnographically*. London: Routledge, 2007, 189–225.
- HOLBRAAD, Martin: Can the Thing Speak? *OAP Press, Working Paper Series #7*, 2011; <http://openanthcoop.net/press/http://openanthcoop.net/press/wp-content/uploads/2011/01/Holbraad-Can-the-Thing-Speak2.pdf>, 23.9.2017.
- HOLBRAAD, Martin: How Things Can Unsettle. V: Penny Harvey, Eleanor Conlin Casella, Gillian Evans, Hannah Knox, Christine McLean, Elizabeth B. Silva, Nicholas Thoburn in Kath Woodward (ur.), *Objects and Materials: A Routledge Companion*. London: Routledge, 2014, 228–237.
- HOLBRAAD, Martin in Axel Morten Pedersen: *The Ontological Turn: An Anthropological Exposition*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017.
- HUSSERL, Edmund: *Kartezijanske meditacije*. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1975.
- INGOLD, Tim: *The Perception of the Environment*. London: Routledge, 2000.
- INGOLD, Tim: *Being Alive: Essays on Movement, Knowledge, and Description*. London: Routledge, 2011.
- INGOLD, Tim: *Making: Anthropology, Archaeology, Art and Architecture*. London: Routledge, 2013.
- KEMBER, Sarah in Joanna Zylińska: *Life after New Media: Mediation as a Vital Process*. Cambridge: MIT Press, 2012.
- LATOURE, Bruno: *We have Never been Modern*. Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf, 1993.
- LEACH, James: Differentiation and Encompassment: A Critique of Alfred Gell’s Theory of the Abduction of Creativity. V: Amiria Henare, Martin Holbraad in Sari Wastell (ur.), *Thinking through Things: Theorising Artefacts Ethnographically*. London: Routledge, 2007, 167–188.
- MILLER, Daniel: *Materiality*. Durham: Duke University Press, 2005.
- PEDERSEN, Morten Axel: Talismans of Thought. Shamanic Ontology and Extended Cognition in Northern Mongolia. V: Amiria Henare, Martin Holbraad in Sari Wastell (ur.), *Thinking through Things: Theorising Artefacts Ethnographically*. London: Routledge, 2007, 141–166.
- PEDERSEN, Morten Axel: Common Nonsense: A Review of Certain Recent Reviews of the “Ontological Turn”. *Anthropology of this Century* 5, 2012; http://aotcpress.com/articles/common_nonsense/, 23.9.2017.

ŠTROMAJER, Igor: Predmet. V: Igor Štromajer (ur.), *Predmet / Object: 16. Mednarodni festival medijskih umetnosti Pixelpoint*. Nova Gorica: Kulturni dom Nova Gorica, 2015.

VIVEIROS DE CASTRO, Eduardo: Zeno and the Art of Anthropology: Of Lies, Beliefs, Paradoxes, and Other Truths. *Common Knowledge* 17 (1), 2011, 128–145.

WITMORE, Chris: The Realities of the Past: Archaeology, Objectorientations, Pragmatology. V: Brent Fortenberry in Laura McAtackney (ur.), *Modern Materials: Proceedings from the Contemporary and Historical Archaeology in Theory Conference 2009*. Oxford: Archaeopress, 2012, 25–36.

ŽIŽEK, Slavoj: *Absolute Recoil: Towards a New Foundation of Dialectical Materialism*. London in New York: Verso, 2014.

The Old for the New

The article outlines and critically addresses the treatment of things, found (in some) accounts related to the so-called ontological turn. The purpose of the article is to show that the treatment, which is the subject of this text, by fusing different notions (thing, person, meaning, thought, perceived) into the so-called “mongrels”, becomes entangled in ambiguities and strives toward the re-enchantment of the world. The article follows the approach stemming from the (in)famous edited volume *Thinking through Things* (Henare, Holbraad and Wastell 2007) to a series of articles (or, rather, variations of a single article) by Martin Holbraad (2011, 2014; Holbraad and Pedersen 2017). It identifies ambiguities having to do with the question of agency of things – is it merely a consequence of the embeddedness of things in human worlds or is it an actual property of the things themselves? The direction in which the addressed approach leads is that of a hypothetical discipline – pragmatology – that “would be unmediated by any human projects whatsoever” (Holbraad in Pedersen 2017: 240). It is claimed that such an attempt would end up misconceiving what it is engaging in.

